

handlemuligheder er under stadig forandring, og at de valgmuligheder mennesker tror foreligger, ikke altid er så frie endda. Også på denne måde er »Husmandsliv« god at få forstand af, og bogen vil kunne læses af både læg og lærd med glæde og udbytte!

Torben Hansgaard

Lex Rechnitzer. Optegnelser af viceadmiral H. Wenck, kontreadmiral H. Rechnitzer og kommandør A. G. Topsøe-Jensen om tilblivelsen af Lov om Søværnet 1932. Udgivet af HANS CHR. BJERG. København, Marinehistorisk Selskab, 1985. 185 s. Ill. 136 kr., medlemspris 98 kr.

Hensigten med denne bog fremgår af forordet, hvor det hedder, at »Marinehistorisk Selskabs styrelse har fra første færd været interesseret i at få Wencks optegnelser udgivet og har investeret i klargøringen...«. Denne interesse er forståelig, thi set fra et marinehistorisk synspunkt er admiral Wencks redegørelse for de forhandlinger, der førte til forsvarslovene af marts 1932, hans egen afskedigelse og Rechnitzers udnævnelse, et næsten klassisk eksempel på, hvordan politiske partier kan ødelægge et forsvar ved at sulte det til døde gennem bevillingsmæssige nedskæringer. Det var partiet Venstre bistået af Socialdemokratiet og Det radikale Venstre, der under verdenskrisens pres og påvirket af Folkeforbundets nedrustningsbestræbelser, sørgede for eksekveringen for at spare nogle millioner kroner på statsbudgettet. Det er fristende at drage paralleler fra denne situation til nutiden, og Selskabet er øjensynlig faldet for denne fristelse, skønt forholdene i 1932 og 1985 er forskellige. Vi har nu et internationalt militært samarbejde, der sætter grænser for, hvor langt Danmark kan gå ad nedrustningsvej, hvis det overhovedet vil være medlem af NATO.

Wencks redegørelse går fra den 3. september 1931 til den 2. april 1932 og er særdeles detaljeret. Den var oprindelig ledsaget af genpartier af en række officielle skrivelser fra Wenck til marineministeriet og af diverse presseudklip. Alt dette er nu forsvundet og det samme gælder de originale optegnelser. Tilbage er kun en maskinskreven afskrift. De originale notater er formentlig blevet destrueret sammen med admiralens øvrige papirer i begyndelsen af 1950'erne af fru Wenck. Marinestabens historiske konsulent, overarkivar H. Chr. Bjerg, er af den opfattelse, at »meget tyder på, at afskriften i sin tid (dvs. 1943) er blevet foretaget til historikeren, dr.phil. Vilhelm la Cour, til brug for dennes udarbejdelse af det ... stærkt kritiske værk »Paa Vej mod Katastrofen I-III«. Denne formodning er dog ikke særlig sandsynlig. I sine erindringer har la Cour ikke nævnt Wencks optegnelser blandt kilderne til ovennævnte værk. Han omtaler i stedet kommandør Paul Ipsen, der »vejledede mig, hvad Flaaden angik«, og gav ham mulighed »for at lære Aktstykker at kende, der ikke forud havde været fremdraget for Offentligheden«. Dette tyder ikke på kendskab til Wencks optegnelser. Studerer man la Cours fremstilling af begivenhederne i 1931-32, vil man se, at han ikke direkte citerer Wencks redegørelse og kommentarer, men kun hans officielle skrivelser, der ikke blot findes i marineministeriets arkiv, men også i andre arkiver. For at give balance i tingene, som udgiveren siger det i forordet, har han gengivet viceadmiral Rechnitzers utrykte erindringer om årene 1931-32, der blev

nedskrevet under besættelsen. Disse er imidlertid ikke af større historisk værdi. Dels er der i udpræget grad tale om et forsvarsskrift, hvor hovedpersonen søger at stille sig selv i det bedst mulige lys, dels skildres begivenhederne i så bred almindelighed, at der ikke er meget at hente for en forsker.

Alt i alt er det ikke muligt at tillægge denne bog en særlig kildemæssig værdi. Den meddeler praktisk taget intet, som vi ikke véd i forvejen. Men hvis den kan inspirere en ung historiker til at kulegrave hele problematikken omkring den danske marines forhold i årene 1931–40 og herunder inddrage de udenlandske – især tyske – diplomaters og militærattachéers indberetninger, vil udgivelsen ikke have været forgæves.

Viggo Sjøqvist

HENRIK S. NISSEN (ED.): *Scandinavia during the Second World War*. Oslo Universitetsforlaget, Minneapolis & University of Minnesota Press, 1983. 407 s. Ill., 12 kort.

Bogen har til formål at opsummere resultaterne af den intensive forskning, der har fundet sted vedrørende udviklingen under og umiddelbart efter den anden verdenskrig i de fire nordiske lande Danmark, Finland, Norge og Sverige, og dermed stille en oversigtsfremstilling til rådighed for et ikke-nordisk publikum. Fremstillingen er delt mellem syv forskere fra de berørte lande, og tidsmæssigt dækkes perioden fra verdenskrigens udbrud i september 1939 frem til Danmarks og Norges beslutning i marts 1949 om tilslutning til NATO.

Såvel den kronologiske afgrænsning som opdelingen af stoffet lader småstaternes muligheder for at bevare deres samfund intakte over for stormagtspres eller i en krigssituation fremstå som det strukturerende tema. Kapitelopdelingen er foretaget kronologisk, men hvert kapitel er samtidig søgt samlet om et undertema med udviklingen i krigslykken og den deraf følgende forskydning i stormagtsindflydelsen som vigtigste ledemotiv.

Henrik Nissen påpeger i sin opridsning af situationen ved krigsudbruddet, at tankerne om et nordisk forsvarssamarbejde bl.a. umuliggjordes af, at tre af landene befandt sig inden for hver sin stormagts interessesfære: Danmark inden for Tysklands, Finland inden for Sovjets og Norge inden for Englands, mens Sverige nød godt af sin placering med de øvrige som stødpudestater (s. 48f.). Det ligger i hans som i de øvrige fremstillinger, at de enkelte nordiske lande måtte søge deres sikkerhed ved en kombination af bestræbelser på ikke at bringe sig i et modsætningsforhold til den dominerende stormagt og udnyttelse af stormagtsinteresserne indbyrdes (s. 43ff.). Han vurderer, at forsvaret hverken i Danmark eller Norge og formentlig heller ikke Sverige var lagt an på at skulle modstå et stormagtsangreb, og at det alligevel forsøgtes i Norge, forklares med, at angrebet ikke som for Danmarks vedkommende kom fra den traditionelt dominerende stormagt (s. 52). Samme opfattelse af småstaternes begrænsede handlemuligheder forfølges i *Martti Häikiös* redegørelse for udviklingen omkring den finsk-russiske vinterkrig og udførelsen af den tyske Operation Weserübung, idet den anskues som et kapløb om Nordeuropa, hvor stormagterne iagttog hinanden snarere end den af småstaterne førte neutralitetspolitik (s. 53). De nordiske landes indstillen sig på Tysklands dominans efter besættelsen af Danmark og